

A HOLNAP KALOTASZEGEN

Tervezők papírjain már körvonalazódott e különös-csodálatos tájegység holnapi arca. Kontinentális érrendszerbe szövődő autópályát vélnek itt látni, s mint tapintható valóságról beszélnek új városokról, nagyközségekről, ipartelepekről. Erdők s a ma még kopár dombok között is víztükrök csillannak majd. De a távolabbi holnap ígér drámait is: egyik-másik helység eltűnik.

Erről a korszakról, a jövőről beszélgettünk Keszi Harmath Sándorral, a területrendezési intézet munkatársával.

— *Milyen lesz holnap Kalotaszeg?*

— Az olyan nagy átalakulás, amilyent Kós Károly is óhajtott, de alig fél emberöltővel ezelőtt még álmodni sem mert, már elkezdődött. Gondolom, elég, ha sejtetőként csupán a kész vízerőművek hatalmas gátjait említem, hiszen Tarnica már országosan ismert fogalom. És Tarnica csak a kezdet. De már ezzel is milyen messzire rugaszkodtunk attól, amit a vidék fogadott nagy fia leltározott fel annak idején, miszerint ha a Kalotaszeget felrázó utolsó nagy történelmi eseményt keressük, vissza kell nyúlnunk... a reformációig! „Azóta igazi, átformaló, a nép életére döntő, új utat, új irányt jelentő politikai, gazdasági vagy lellemi esemény nem zavarta meg, nem rázta fel Kalotaszeget.“ (Kós Károly: *Kalotaszeg*. Budapest, 1938.)

A „felrázó“ esemény: történelmi tettek láncolata 1944-től napjainkig.

— *A kézzel tapintható, szemmel látható változásokat tekintve hol tart jelenleg a vidék?*

— Még csak a kezdetnél, a várhatóhoz képest. De nem szabad elfelejteni, honnan indultunk, hiszen a népi hatalom lényegében azt örökölte itt, amit Kós Károly már előbb is számba vett. „Ha a Kalotaszeg földjét hosszában átszelő robogó vonat ablakából ítéljük meg ezt a földet, akkor azt állapíthatjuk meg, hogy annak túlnyomó része egyhangú, kietlen, sőt szomorú föld. Kopasz, köves dombok, esőmosott árkokkal szagगतott hegyoldalak, fátlan, sovány kaszálók és legelők, sátés, vizes rétek, kínosan művelt oldalas szántók egyhangú, lehangoló egymásutánja.“ (I.m. 175—176.)

— *Eszerint Kalotaszeget mint gyenge földművelő vidéket „örököltük“?*

— Különös földművelés az, amely magát a föld népét is képtelen eltartani. Kós Károly írja e táj lakosságáról: „Általában jómódú, bár

nem vagyonos. Földjéből nem élhetne meg, de jól keres. Kereskedik, ipart üz és mindenféle elme gy munkába. Nem földmunkára, de félig ipari munkára, mint kőműves, ács, kőfaragó, asztalos. Férfilakosságának talán ötven százaléka a földművelésen kívül mással is foglalkozik. De cselédnek csak a legritkább esetben szegődik.“

— *Összehasonlítva más vidékekkel, a szomszédos Mezőséggel, Szamosháttal, kell-e itt valami történelmileg sajátossal számolniuk a jövőtervezőknek?*

— Azzal is, amit a fentiekből kikristályosíthatunk. Eléggé nem hangsúlyozható kényszerűség: a föld itt emberemlékezet óta a mindennapi kenyeret sem termette meg. De alighanem éppen ennek köszönhetően számolhatunk a kézművesség, a szakmák, az ipar iránti nagyfokú fogékonysággal.

— *Lokálpatrióták emlegetik, hogy Kalotaszeg még ma is számol több tucatnyi olyan ezermesterrel, aki házilag produkál vízmeghajtású áramfejlesztőt, szántani, vetni és kaszálni tud, de aki megjavítja a világmárkás órákat is.*

— A szántóföldtől való függetlenség — éppen a föld silánysága miatt — itt történelmi gyökerű. Szerencse, hogy a latens energiák pozitív irányban, a kézművesség, a mesterségek iránti vonzódásban szabadultak fel.

— *Számolnak-e a fogékonysággal, tehetséggel a jövőtervezők?*

— Feltétlenül! A vidék, egyéb ipari objektumok mellett, a közeljövőben feldolgozóipari egységekkel is gazdagszik!

— *Mi a távlati terv alapvető célkitűzése?*

— A helyi adottságokra alapozó, decentralizált iparosítás. Decentralizáció a megyeszékhelyhez viszonyítva Bánffyhunyad, Egeres és Gyalu javára. De föltétlenül módját kell találni a mezőgazdaság további fejlesztésének is. A meghatározó az iparfejlesztési terv. Erre alapoz a településrendezés, végső soron ez szabja majd meg a falvak, községek távlatát, ez alakítja ki majd a vidék arculatát is.

— *A helyi adottságok közül melyek a legfontosabbak, amelyekkel számolhat az ipar?*

— Természeti tényezőknek köszönhetően kínálkozó lehetőség a vízenenergia hasznosítása, tovább fejlődik a bányászat, új távlatok nyílnak a fakitermelés terén is. Az országos jelentőségű Szamos-hidroenergetikai rendszer építése befejezés előtt áll, a következő feladat a Székelyó—Dregán—Jád vízműrendszer fölépítése. Mivel a villamosenergia-termelés mellett ezek egyúttal az övezeti vízellátást is biztosítják, a már emlí-

Nagykapusi kürtőskalács (Kabay Béla felvétele)

tett helységek közül Egeres és Gyalu ipara a Szamos gyűjtőiből, Hunyad pedig a Sebes-Körös mellékfolyóira épülő gyűjtőkből jut vízhez.

A bányászat Egeres és Nagykapus központtal tulajdonképpen az ipart jelenti a vidéken, de bányaközpont lesz például Gyerőmonostor is.

Az eddigi legjelentősebb fakitermelő központ, Béles sorsa megpecsételődött a Szamoson épülő objektumok folytán. Helyét már a közeljövőben Kissebes veszi át. Ez az új Körös-völgyi központ légvonalban közelebb van a nagykiterjedésű erdőségekhez. Nyilván utakkal kell ezeket megközelíteni. Az utak pedig a Sebes-Körös mellékvízeire tervezett erőművekkel együtt amúgy is megépülnek.

— *Az iparfejlesztés függvényeként erősödnek egyes helységek. Mit tudhatunk ezekről konkrétan is?*

— Kalotaszeg legjelentősebb központja továbbra is Hunyad lesz: már ennek az évtizednek a végén több ezer alkalmazottnak kell munkalehetőséget biztosítani. Ugyancsak az országos program első szakaszában nővi ki magát Egeres, Gyalu, majd Kissebes, Kiskalota, Szentlászló. Más helységek az ipari központok elővárosaivá fejlődnek: Hunyad mellett Körösfő és Kalotaszentkirály, Egeres mellett Jegénye, Bogártelke, esetleg Gorbó. Kolozsvár mellett Bács és Szászfenes.

Ismét más csoportot alkotnak majd a megerősödő községközpontok, amelyek a távlat nélküli kisebb falvakat idővel felszívják. A félreeső kis településekhez képtelenség belátható időn belül eljuttatni a civilizáció

áldásait. Ez áll a holt napi igények szerinti munkalehetőség biztosítása terén is. Egyébként az egyes falvak sorvadásának hosszu a folyamata, és már több évtizeddel ezelőtt megkezdődött, s folytatódik annak függvényeként, hogy mennyire kínál jobb megélhetést a holt napi, városi jellegű községközpont.

— *De közrejátszik a mezőgazdaságban végbemenő folyamat is . . .*

— Elsősorban a gépesítés. A hajdani falutelepítés idején a fő szempont az volt, hogy a határ legtávolabbi pontját is elérhessék az állatvontatású alkalmatosságokkal. A gépjárművek már nehézség nélkül eljuthatnak több falu határán túlra.

— *Milyen jelentőségű a turizmus Kalotaszegen?*

— Mint gazdasági tényezővel máris számolni kell. De könnyű elképzelni e téren a holt napot, ha arra gondolunk, hogy a Nyugati-havasok csodálatos természeti szépségei szinte kivétel nélkül mind hozzáférhetőbbé válnak a vízerőművek mellett épülő utak révén. A Vlegyásza a téli sportok országos jelentőségű központja lesz.

De Kalotaszeg más szempontból is szerencsés. Szakértők állítják, hogy amíg a turizmus az autós közlekedésre alapoz elsősorban, addig a 400—500 kilométerre eső megálló is szükségesek ~~lesznek~~. A megállókat a metropolisoktól számítják, így északi, déli, nyugati irányú átvonulás esetében a Kolozsvár—Hunyad közötti rész mindenképp szükséges pihenőhely.

A vidék páratlan műemlékeinek, népművészetének vonzása is egyre erősödik.

— *Ember-központú a jövőtervezésünk. Mit reméljen a kalotaszegi ember?*

— A legfontosabbat: munkalehetőséget — helyben! A vidék iparosításának köszönhetően Kalotaszeg népe a jövőben kevésbé kényszerül az ingázásra. Ma ugyanis hangsúlyozottan ingázó. A Kolozsvárra naponta bejáró 18 000—20 000 alkalmazott közül hozzávetőleg 6000 a Nadas, illetve a Kis-Szamos völgyén áramlik be és vissza. Még Csucsáról, Bikalról, Kalotaszentkirályról is bejárnak. Igaz, hogy az ingázást vasút és műút könnyíti. Bizonyára ezzel magyarázható, hogy az elvándorlási együttható Kolozsvár más vidékeihez, a Szamosháthoz vagy a Mezőséghez képest nem magas. Az utóbbi négy év felmérései szerint Körösfőn —3,3, Egeresen —6, Tordaszentlászlón —3, Nagykapuson —1,5 ezrelék. Ezzel szemben például a mezőségi Mócs környékén —10—14 ezrelék között mozog az elvándorlási együttható.

— *A vidék hagyományos demográfiai problémája, a „két felnőtt — egy gyermek“ több nemzedéken át kísértett. Megszakad-e végre a sor?*

— Ismét a gyökerekig kellene ásni. Valamikor csaknem éhhalálra, de legalábbis nyomorúságra ítélte gyermekét az a szülő, aki több por-

cióra osztotta az átlag 4—5 holdnyi termőföldet. Innen az évszázados küzdelem is: mellékforrásokat keresni a keveset adó földhöz. Az évszázados átok tulajdonképpen okozója ma már megszűnt (szám adatokkal is lehetne bizonyítani!), de még él sajnos a hagyomány. Mai megnyilvánulása: egy gyermek, de az aztán kapjon olyan házat vagy olyan stafirungot, hogy ahhoz mérhető ne legyen!

— *Individualizmus, tömegszichózisos alapon?*

— Az. Ma már indokolatlanul az!

— *Eszerint nem elég csupán a gazdasági felemelés révén hatni?*

— Szám adatok figyelmeztetnek. Falun, országos átlagban, a 15 éven aluliak a népességnek 28,7 százalékát alkotják. Körösfőn ezzel szemben ez csak 21,8, Bogártelkén 21,9 százalék... s még lehetne sorolni a példákat. A *Vüitorul social* 1972-es évfolyamának 1. számában Vladimir Trebici tanulmánya közli, hogy falun átlag a 60 éven felüliek a népesség 13,2 százalékát jelentik. Kalotaszeg tucatnyi helysége ennél rosszabb átlaggal szerepel: Bogártelkén ez a korosztály 17,4, Körösfőn 15,3 százalék.

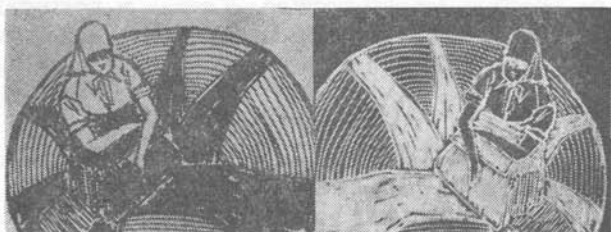
— *Lesz ipar! És ipart űző ember? A Román Kommunista Párt Országos Konferenciájának Irányelveiben megjelölt 300—350 új ipari- agrár település közül jelentős százalék épül a tárgyalt vidéken. A Kolozs megyében kialakuló 11 városi jellegű településnek csaknem a fele, öt — Egeres, Gyalu, Kiskalota, Kissebes, Szentlászló — Kalotaszegre jut. Egyáltalán lesz-e majd kit tömöríteni ezekbe a városokba?*

— A jelenlegi születési arány már biztatóbb. De ha igaz, hogy ezek a helységek várossá fejlődnek, akkor az is bizonyos, hogy a természetes szaporulat és a betelepedés mellett majd érvényesíti hatását — benépesülésükben — a mezőgazdaságban foglalkoztatottak részarányának csökkenése is.

— *Végül is: milyen lesz holnap Kalotaszeg?*

— Az iparilag fejlett vidéken a mezőgazdaságnak csupán másodlagos szerepe lesz. A tájék fejlődését a természeti adottságokra épülő ipar, valamint átmenő forgalma biztosítja.

Tervek szerint: az ország harmonikus fejlődésébe beilleszkedő tájegység lesz Kalotaszeg.

Székely Dániel rajza